

ילמד ענוים דרכו - שנה א

החלפת ישראל כעם נבחר

הרב רן כלילי

סיפור אוניברסלי או לאומי-משפחתי

כוזרי מאמר ראשון אות ד - הנוצרי:

וכן מאמין אני כי **כל** האנשים **מצאצאי אדם** הם, ואחרי כן מצאצאי **נח**, ואליו הם מתייחסים **כולם**. מאמין אני כי האלוה משגיח על הנבראים ומתחבר **עם בני אדם**; כי יש לפניו כעס ורחמים; וכי מדבר הוא אל נביאיו ואל חסידיהו בהראותו ובהגלותו אליהם; וכי הוא שכן כבוד **בקרוב ציבור אחד אשר בו בחר**. כללו של דבר מאמין אני בכל מה שסופר על כל אלה בתורה ובספרי דברי הימים לבני ישראל.

כוזרי א,יא; מו-מז - הפתיחה של החבר:

אמר לו החבר: אני מאמין **ב-לוהי אברהם יצחק ויעקב**, אשר **הוציא את בני ישראל** באותות ובמופתים ממצרים, ויכלכלם במדבר והנחילם את ארץ כנען, אחרי אשר העבירם את הים ואת הירדן במופתים רבים, ואשר שלח אליהם את משה בתורתו...

וכמה אתם מונים היום לבריאת העולם?

אמר החבר: ארבעת אלפים וחמש מאות שנה. ופירוטן פורש לנו מימות אדם ושת ואנוש עד נח, ואחרי כן עד שם ועבר, ומהם עד אברהם ואחרי כן מיצחק ויעקב עד משה ע"ה - **אישים אלה היו לפי סדר ייחוסם הנמשך ללא הפסק כגרעין הפרי לאדם וכסגולתו** ולכל אחד מהם היו גם בנים אחרים שלא היו כי אם כקלפה לגרעין, ולא דמו לאבותם, עד כדי התחבר העניין ה-לוהי בהם, ולכן **נמנה המניין לפי ה-לוהיים**.¹ לבד כל אלה היו **יחידים** לא קיבוצים, עד אשר הוליד יעקב **י"ב שבטים** - שכולם היו ראויים לעניין ה-לוהי ואז נגלתה ה-לוהות בקיבוץ...

בחירי או טבעי-סגולי-לוהי

כוזרי מאמר ראשון אות ד

והננו מאמינים כי משיח זה שכן כבוד **בתוך בני ישראל** כשם שדבק בהם העניין ה-לוהי עד אותה שעה ללא הפסק. אולם אחרי אשר מרו המונייהם במשיח זה וצלבוהו - התחיל הקצף האלוהי נתך על המונם והרצון האלוהי התחיל שורה על **היחידים** אשר הלכו אחר המשיח. ואחרי כן על **האומות** אשר הלכו אחרי היחידים ההם. ואנחנו הננו מן האומות ההן, ואם אמנם אין אנו מזרע בני ישראל - **ראויים אנו יותר מהם להיקרא בני ישראל**, כי אנחנו הולכים אחר המשיח ואחרי שליחיו מבני ישראל אשר היו שניים עשר במספר שכן באו הם **במקום השבטים**. וגם עם רב מבני ישראל הלכו אחרי אותם שניים עשר **והם היו כמחמצת לבני העדה הנוצרית** אשר נעשו ראויים למעלת בני ישראל. ויהי לנו הניצחון ונפרץ בכל הארצות.

¹ רש"י תחילת וישב: "אחר שכתב לך יישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה, שלא היו הגונים וחשובים לפרש היאך נתיישבו וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורים, פירש לך יישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה כל גלגולי סבתם, **לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם**. וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח, פלוני הוליד פלוני, וכשבא לנח האריך בו. וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם, ומשהגיע אצל אברהם האריך בו. משל למרגלית שנפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית, **ומשמצאה הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל המרגלית**."

קוזרי א, צה - המיוחדות במין הנבחר הוא גנטי סגולי

אדם הראשון הוליד בנים רבים, אך מכולם לא היה ראוי לבוא במקומו כי אם הבל, כי רק זה היה דומה לו. ומשהרגו קין אחיו מתוך קנאה שנתקנא בו **על מעלה זו** - ניתן לאדם שת **תחת הבל**, ושת היה **דומה לאדם** ולכן נעשה הוא לסגולת אדם וגרעינו, ואילו **שאר הבנים לא היו כי אם כקליפות**, וסגולת שת היה אנוש בנו, וכך נמשך העניין עד נח על ידי יחידים שהיו כגרעינים, **כולם דומים לאדם הראשון ונקראים בני -לוהים ולכולם השלמות בגוף ובמידות באריכות ימים, בחכמה ובכושר המעשה. ולפי ימי חייהם מונים אנו את השנים מאדם ועד נח**. וכך היה הדבר גם בדורות אשר מנח עד אברהם... אולם בני יעקב היו כולם סגולה, כולם יחד ראויים לעניין ה-לוהי ולכן היה להם המקום ההוא המיוחד בהתגלות העניין ה-לוהי לנחלה...

קוזרי א, כו - מעשה האדם לא מאפשר החלפה או שינוי

אמר החבר: אמנם כן! כל מי שנלווה עלינו מן האומות כיחיד - יבואהו מן הטוב אשר ייטיב עמנו ה-לוה, אבל **שווה לא שווה אלינו**, כי אילו היה חיוב התורה מצד מה שה-לוה ברא את כולנו - **היו שווים בה כל בני אדם**, כלבן כשחור כי כולם בראוי ית', אולם חיוב התורה עלינו הוא **מצד מה שהוציאנו ה-לוה ממצרים ומצד היות לו התחברות עמנו בהיותנו סגולת בני אדם...**

קוזרי א, קטו עמ' מ"ד

ואם הגר מתחזק ומקבל עליו ללכת בדרך זו - כבר זכה לו ולזרעו במידה מרובה של קירבה ל-לוה. אך גם אחרי אשר קיבל עליו כל אלה - **לא שווה הגר לבן ישראל מלידה**, כי בן ישראל רק הוא ראוי לנבואה, ואילו הגרים - תכלית אפשרותם בקבלם מבני ישראל את תורתם היא להיות לחסידים ולחכמים, אך לא לנביאים.

קוזרי א, פ-פג - ישראל זה יצירה -להית

הודיעני נא **איך קמה דתכם?** איך נתפשטה ונתקבלה? איך הגיעו הדעות לידי הסכם לאחר שהיו חלוקות? ובמשך איזה זמן הונחו יסודות הדת עליהם נבנתה ואחר כך נתחזקה ולבסוף נשלמה? שהרי תחילת כל דת אינה בלא ספק כי אם ביחידים שחיזקו איש את רעהו במתן תוקף לאמונה אשר ירצה ה-לוה בהגלותה, עד אשר נוספו עליהם רבים בגבור השפעת היחידים על זולתם או בבוא לעזרתם מושל המכריח את ההמונים לקבל את האמונה ההיא.

אמר החבר: בדרך כזו תקומנה אמנם ותולדנה החוקות המיוסדות על השכל, שהתחילו **על ידי בן אדם**. כאשר תתקבל חוקה אשר כזאת וכאשר תצליח - יאמר על המתחיל בה כי האלוה סייעו ולימדו וכדומה לזה. **לא כן החוקה שמקורה ב-לוה, זו קמה פתאום, נאמר לה: "הי"י" ותהי, ממש כבבריאת העולם...**

והנה שלח ה-לוה את משה ואת אהרן והם עמדו בכל חולשתם נגד פרעה בכל גברותו לא היו בידם כי אם אותות ומופתים לשינוי סדרי בראשית ופרעה לא יכול להסתר מהם ולא לצוות לעשות עימהם רעה ולא להגן על עצמו מעשר המכות אשר באו על אנשי מצרים... ולכל המכות האלה אשר באו על המצרים קדמו אזהרה והתראה וקביעת מועד ואף לסור כל מכה קדמו אזהרה והתראה **למען יאמן כי לא מצד הטבע הן ולא מצד המזלות ולא על דרך מקרה היתה זאת כי אם בכוונה מאת ה-לוה בעל הרצון העושה כל אשר יחפוץ בכל עת שיחפוץ...**

העולה בידנו מזה הוא שכל מי שראה את המעמדות ההם נתאמת לו **כי הדבר בא מלפני הבורא בלי אמצעי בהיות כל אלה דומים לבריאה ראשונה וליצירה ראשונה**. ועל ידי כך תקבע בנפשות ההאמנה בתורה התלויה בהם, וגם ההאמנה שהעולם נברא ושה-לוה בראו בריאה ראשונה כמו שהוא לפנינו, ושבדרך זו ברא גם את הלוחות ואת המן וכדומה...

בחירת האדם מול הרצון ה-לוהי

דעת תבונות סעיפים לד-לו

עתה צריכים אנו להבין הייחוד הזה, ומהו הנרצה בו, והוא מה שציוונו הכתוב: "והשבות אל לבבך כי ה' הוא ה-להים" וגו', משמע שצריך ישוב הדעת ועצה נכונה בעניין הזה. וכבר אמרתי, זה ים גדול ורחב ידיים הוא, שיש לנו לשוט בו כנפשנו שבענו.

אמרה הנשמה: מה הבנה צריכה בזה? הנה יחוד - רצונו לומר **שהקדוש ב"ה הוא אחד ודאי, ואין זולתו**.

דף מקורות

אמר השכל: כן, ודאי הוא שזהו העניין בכלל. אבל עדיין דבר זה צריך לפנינו. והוא ממש מה שאמר הכתוב: "אתה הִרְאָתָ לְדַעַת וְגו' אֵין עוֹד מִלְבָּדוֹ", שפירושו "ז"ל²: "אפילו לדבר כשפים". והיינו, כי הנה כשאנו אומרים שהקב"ה הוא אחד, **אינו די שנבין שהוא אחד במציאותו, דהיינו שאין מצוי מוכרח אלא הוא, ושאינו בורא אלא הוא, אבל צריכים אנו להבין עוד, שאין שום שליט ומושל אלא הוא; ואין מנהיג לעולמו או לשום בריה בעולמו אלא הוא; ואין מעכב על ידו, ואין מונע לרצונו, וזהו ששליטתו יחידית וגמורה...**

הדעת הרביעית היא **דעת גויי הארץ האומרים: חטא ישראל, אין ישועתה לו ב-להים סלה, ח"ו, "כסף נמאס" קראו להם.** כי הקב"ה בחר בהם ונתן להם הבחירה בידם להיות צדיקים או רשעים, והם הרשיעו לעשות, ומנעו ממנו ית', כביכול, שיוכל להטיב עוד להם, כעניין: "צור ילדך תשי"; והוכרח לעזוב אותם ולהחליפם באומה אחרת ח"ו, מפני שאי אפשר להושיעם. ואורך הגלות מורה לכאורה על זה, ומפחיד הלבבות שאינם חזקים באמונה האמיתית...

ואמנם המאמין בייחוד ומבין עניינו, צריך שיאמין שהקב"ה הוא אחד יחיד ומיוחד, שאין לו מונע ומעכב כלל ועיקר בשום פנים ובשום צד, אלא הוא לבדו מושל בכל... ומעוצם יחוד שליטתו הוא שאין לו שום הכרח וכפיה כלל, וכל סדרי המשפט וכל החוקים אשר חקק - כולם תלויים ברצונו, ולא שהוא מוכרח בהם כלל. הנה כשרוצה - משעבד רצונו, כביכול, למעשי בני האדם, כעניין ששנינו: "והכל לפי רוב המעשה"; וכשהוא רוצה - אינו חושש לכל המעשים, ומטיב בטובו למי שרוצה, וכמו שאמר למשה רבנו ע"ה: "וחנותי את אשר אחון - אע"פ שאינו הגון". וכבר נאמר: "אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו"; ואז נאמר: "בוקש את עוון ישראל ואיננו וגו' כי אסלח לאשר אשאר"; וכן נאמר: "למעני למעני אעשה לי ואיך יחל"; "אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכור". וכן נאמר: "ומשתי את עוון הארץ ההיא ביום אחד".

רמב"ם תשובה ה, ד - יכולת ה' מול בחירת האדם; שם ו, ג - אפשרות ביטול הבחירה³

ואל תתמה ותאמר היאך יהיה האדם עושה כל מה שיחפוץ ויהיו מעשיו מסורים לו? וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו ולא חפצו? והכתוב אומר: "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ!" דע **שהכל כחפצו יעשה ואף על פי שמעשינו מסורין לנו,** כיצד? כשם שהיוצר חפץ להיות האש והרוח עולים למעלה והמים והארץ יורדים למטה והגלגל סובב בעיגול וכן שאר בריות העולם להיות כמנהגן שחפץ בו, **ככה חפץ להיות האדם רשותו בידו וכל מעשיו מסורין לו** ולא יהיה לו לא כופה ולא מושך אלא הוא מעצמו ובדעתו שנתן לו ה-ל עושה כל שהאדם יכול לעשות...

ואפשר שיחטא אדם חטא גדול או חטאים רבים עד שיתן הדין לפני דיין האמת שיהא הפירעון מזה החוטא על חטאים אלו שעשה ברצונו ומדעתו **שמונעין ממנו התשובה** ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו כדי שימות ויאבד בחטאו שיעשה... לפיכך כתוב בתורה ואני אחזק את לב פרעה, לפי שחטא מעצמו תחילה והרע לישראל הגרים בארצו, שנאמר: "הבה נתחכמה לו", נתן הדין למנוע התשובה ממנו עד שנפרע ממנו. לפיכך חיזק הקדוש ברוך הוא את ליבו. ולמה היה שולח לו ביד משה ואומר "שלח ועשה תשובה", וכבר אמר לו הקדוש ברוך הוא "אין אתה משלח" שנאמר: "ואתה ועבדיך ידעתי וגו' ואולם בעבור זאת העמדתיך?" **כדי להודיע לבאי העולם שבזמן שמונע הקדוש ברוך הוא התשובה לחוטא אינו יכול לשוב** אלא ימות ברשעו שעשה בתחילה ברצונו.

וכן בהקדמה לאבות עמ' רנ"ג: "להודיעו כי אם ירצה ה' לבטל בחירתו - יבטלה. ואמר לו: אני אדרוש ממך לשלחם, ואילו היית משלחם היית ניצול, אבל אתה לא תשלח עד שתאבד. והיה צריך הוא להסכים, כדי להראות הפך טענת הנביא שהוא מנוע מלהסכים, ולא היה יכול. והיה בזה מופת גדול, מפורסם אצל כל בני אדם, כמו שאמר: "למען ספר שמי בכל הארץ" שאפשר שה' יענוש האדם בשיימנע ממנו בחירת פועל מה, וידע הוא בזה ולא יוכל למשוך נפשו ולהשיבה אל אותה בחירה.

סנהדרין צז:-צח. - גאולה ותשובה

אמר רב: כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים. ושמואל אמר: דיו לאבל שיעמוד באבלו. כתנאי, רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, ואם לאו - אין נגאלין. אמר ליה רבי יהושע: אם אין עושין תשובה אין נגאלין? אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירין למוטב. תניא אידך: רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה נגאלין, שנאמר: "שובו בנינו שובבים ארפא משובותיכם". אמר לו רבי יהושע: והלא כבר נאמר "חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו" - חנם נמכרתם בעבודת כוכבים ולא בכסף תגאלו לא בתשובה ומעשים טובים? אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע והלא כבר נאמר שובו אלי

² סנהדרין ס"ז: "אין עוד מלבדו - אמר רבי חנינא: אפילו לדבר כשפים".

³ וכן בהקדמה לאבות עמ' רנ"ג: "להודיעו כי אם ירצה ה' לבטל בחירתו - יבטלה. ואמר לו: אני אדרוש ממך לשלחם, ואילו היית משלחם היית ניצול, אבל אתה לא תשלח עד שתאבד. והיה צריך הוא להסכים, כדי להראות הפך טענת הנביא שהוא מנוע מלהסכים, ולא היה יכול. והיה בזה מופת גדול, מפורסם אצל כל בני אדם, כמו שאמר: "למען ספר שמי בכל הארץ" שאפשר שה' יענוש האדם בשיימנע ממנו בחירת פועל מה, וידע הוא בזה ולא יוכל למשוך נפשו ולהשיבה אל אותה בחירה."

דף מקורות

ואשובה אליכם... אמר לו רבי יהושע: והלא כבר נאמר "ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאור וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה" וגו' ? ושתק רבי אליעזר.

רמב"ן לדברים לב, מ – גאולה לא תלויה בתשובה:

והנה השירה הזאת אשר היא בנו לעד אמת ונאמן, תגיד בביאור כל המוצאות אותנו... ואמרה השירה, כי בסוף ישיב נקם לצריו ולמשנאיו ישלם... וזה דבר ברור **כי על הגאולה העתידה יבטיח**, כי בבנין בית שני לא הרנינו גוים עמו, רק לעגו עליהם "מה היהודים האומללים עושים", והיו גדוליהם עבדים בהיכל מלך בבל וכולם משועבדים לו, ובימים ההם לא השיב נקם לצריו ולא כפר אדמתו עמו.

והנה **אין בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה**, רק היא שטר עדות שנעשה הרעות ונוכל, ושהוא יתברך יעשה בנו בתוכחות חימה, אבל לא ישבית זכרנו, וישוב ויתנחם ויפרע מן האויבים בחרבו הקשה והגדולה והחזקה, **ויכפר על חטאתנו למען שמו**. אם כן, **השירה הזאת הבטחה מבוארת בגאולה העתידה על כורחן של מינין...** ואלו היתה השירה הזאת מכתב אחד מן החוזים בכוכבים שהגיד מראשית אחרית כן, היה ראוי להאמין בה מפני שנתקיימו כל דבריה עד הנה לא נפל דבר אחד, ואף כי אנחנו נאמין ונצפה בכל לב לדברי ה-להים מפי נביאו הנאמן בכל ביתו, אשר לא היה לפניו ואחריו כמוהו, עליו השלום.

קשר קיומי – ברית

רמב"ן בספר הגאולה שער ראשון פרק ב

כי הנה משה אדוננו ע"ה מזהיר אותנו בכל מיני התראה ואזהרה, המפחידנו בכל עניין פחד ואימה ככל הבאות עלינו, **ויותר מהמה – לא התרה בנו מעולם שלא נאריך לחטוא (עד) שיחליף אותנו באומה אחרת או ישכח אותנו לגמרי⁴. ולא נכרת הברית בינינו ובין אלוהינו בקבלת תורתו על התנאי הזה**. רק תלה הדבר לעולם בשובנו ובמקומות רבים טרם שובנו – בזיכרון וברחמנות (=עוד לפני תיאור התשובה של ישראל מודגש שהקב"ה זוכר את בריתו איתם), כעניין: "וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְכוּ'" (ויקרא כו, מב). ואלה הם סוף (=קצה, שיא) תוכחותיו בכל מקום. לא כאשר משיבים עלינו רבים, כגון המינים והפורקים עול בתורה, ועם נבל נברא יהלל⁵, ויתר הדתות.

הרב סולוביצ'יק, אדם וביתו, מאמר הנישואין – משמעות הברית

מה טבעה של המחויבות שבחזרה הברית לעומת הסכם אזרחי רגיל? ... הברית מתבלטת כמחויבות יחידה במינה גם בשל מאפיין אחר שלה, רוצה לומר, **ההתמדה והיציבות** ביחסים שהיא מכוננת... אין לך דבר בהיסטוריה המתמיד בלא קץ, אין לך דבר שאינו ניתן לשינוי. ההיסטוריה איננה מכירה מצבים של קבע – פוליטיים, כלכליים, תרבותיים או דתיים. הכל נתון בתנועה מתמדת, בתהליך של שינוי... **אל המציאות ההיסטורית המשתנה תמיד מחדירה הברית יסוד של התמדה או יציבות**. הדרמה, שגיבוריה הם ה-להים והאדם, מוגנת באמצעות הברית מפני רודנותו של הגורל. דבר מה קבוע מוחדר אל תוך ההתרחשויות ההיסטוריות. מערכת היחסים שומרת במסגרת קהילת הברית על אופייה, ללא קשר למידת עוצמתם ולתנודתם של כוחות השינוי ההיסטוריים. **יתרחש אשר יתרחש, תהיה עוצמתו של האירוע ההיסטורי אשר תהיה, קהילת הברית ההיסטורית לא תנתק לעולם את קשריה עם ה-להים**. הכלל בדבר התנועה ההיסטורית המתמדת, שכוחו יפה לגבי המציאות הסופית, מאבד את תוקפו כאשר הוא מתייחס אל קהילת הברית, שבה משולבת הסופיות בנצחיות...

כוזרי מאמר ב, לד

אמר הַחֶבֶר: וְאֵל תִּחְשַׁב כִּי סִיעֵי לְדָבָרְךָ (שאנו בזמן הגלות כמו גוף ללא מוח ולב ואיברים מפוזרים) הוא הוֹדָאָה מִמֶּנִּי שְׁאֲנַחֲנוּ בְּמִדְרַגַּת הַמִּיתִים, אֲלֵא יֵשׁ לָנוּ דְבָקוֹת בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִי הוּא בְּמִצְוֹת אֲשֶׁר שָׁם אוֹתָן חִבְרֵנוּ וְבִינֵנוּ, כְּמִילָה, שְׁנֵאֲמַר בָּהּ: "וְהִיְתָה בְרִיתִי בְּכַשְׂרְכֶם לְבְרִית עֹלָם", וְהִשְׁבַּת, שְׁנֵאֲמַר בָּהּ: "כִּי אוֹת הִיא בֵּינֵי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם", מִלֶּבֶד בְּרִית אַבֹּת, וּבְרִית הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר חִיבְנוּ בָּהּ פֶּעַם אַחַת בְּחוֹרֵב וּשְׁבִיָּה בְּעֶרְבוֹת מוֹאָב, עִם הַגָּמֹל וְהַעֲנָשׁ הַכְּרוּכִים בָּהּ בְּפָרְשַׁת "כִּי תוֹלִיד בְּנִים וּבְנֵי בְנִים" וְגו', וּמָה שְׁנִכְלַל בָּהּ מֵאֲמָרוֹ יְתַעֲלָה: "אִם יְהִי נִדְחָךְ בְּקֶצֶה הַשָּׁמַיִם" וְגו', "כִּי אֵל רְחוּם ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגו', וְכִמוֹ פָּרְשַׁת "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ וְגו' וְשָׁבַת עַד ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגו', וְשִׁירַת הָאֲזִינוּ, וְזוֹלַת זֶה.

⁴ טענה חריפה נגד הנוצרים: ה' לא התרה בישראל שאם יחטאו כל כך, יחליפם באומה אחרת!
⁵ כוונתו לנוצרים המהללים אדם שהוא נברא. רמז לתהלים עד, יח: "ועם נבל נאצו שמך" לעומת תהלים קב, יט: "ועם נברא יהלל ל-ה".

יחזקאל פרק לו - קשירת גורל שם ה' בגורל ישראל

בְּנֵי אֲדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבֵי עַל אֲדָמָתָם וַיִּטְמְאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבְעֵלִילוֹתָם כְּטִמְאַת הַנְּדָה הַיְתֵה דַרְכָּם לְפָנָי. וְאֶשְׁפֹּף חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל הַדָּם אֲשֶׁר שָׁפְכוּ עַל הָאָרֶץ וּבִגְלוֹלֵיהֶם טִמְאוּהָ. וְאֶפִּיץ אֹתָם בְּגוֹיִם וַיִּזְרוּ בְּאֲרָצוֹת כְּדַרְכָּם וְכַעֲלִילוֹתָם שִׁפְטִיתִים. וַיָּבֹאוּ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁמָּה. לְכֹן וַיַּחֲלֹל אֶת שֵׁם קִדְשִׁי בְּאֶמְרֵי לֵהֵם עִם ה' אֱלֹהֵי מִצְרָיִם וַיֵּצְאוּ. וְאֶחָמֵל עַל שֵׁם קִדְשִׁי אֲשֶׁר חָלְלוּהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁמָּה. לְכֹן אֶמְרֵי לְבֵית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר יְיָ - לֵהֵם לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם לְשֵׁם קִדְשִׁי אֲשֶׁר חָלְלֵתֶם בְּגוֹיִם אֲשֶׁר בָּאתֶם שָׁמָּה. וְקִדְשְׁתִּי אֶת שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְּחַלָּל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר חָלְלֵתֶם בְּתוֹכָם וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה'...

מסכת סנהדרין קה. - הברית שאינה ניתנת להפרה

באו עשרה בני אדם וישבו לפניו (לפני יחזקאל). אמר להן: חזרו בתשובה! אמרו לו: עבד שמכרו רבו, ואשה שגרשה בעלה, כלום יש לזה על זה כלום? אמר לו הקדוש ברוך הוא לנביא: לך אמור להן: "אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו...". "והעלה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אמרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן. חי אני נאם ה' - להם אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם."

היחס לישראל שחטא

קידושין לו.

"בנים אתם לה' - להיכם" - בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרויים בנים, אין אתם נוהגים מנהג בנים אין אתם קרויים בנים - דברי ר' יהודה. רבי מאיר אומר: בין כך ובין כך אתם קרויים בנים⁶, שנאמר: "בנים סכלים המה" ואומר "בנים לא אמון בם" ואומר "זרע מרעים בנים משחיתים" ואומר "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי". מאי ואומר? וכי תימא סכלי הוא דמקרי בני כי לית בהו הימנותיהו לא מיקרו בני? תא שמע ואומר "בנים לא אמון בם". וכי תימא כי לית בהו הימנותא הוא דמיקרו בנים כי פלחו לעבודת כוכבים לא מיקרו בנים? תא שמע "ואומר זרע מרעים בנים משחיתים" - וכ"ת בנים משחיתים הוא דמיקרו, בני מעלייא לא מיקרו: תא שמע ואומר "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני - ל חי".

נצח ישראל, פרק יא

אמנם כל מחלוקת של אלו החכמים אם נקראו החוטאים עצמם "בנים", אבל בוודאי על ישראל בכלל שם "בנים", כי כבר אמרנו לך כי החטא הוא לפרטיים בלבד, הם החוטאים, אבל שיסור בשביל הפרט שם "בנים" מן כלל ישראל - דבר זה אי אפשר, כאשר תבין כי השם הזה מפני כי השם יתברך עלה לישראל, כמו שאמרנו למעלה, ומצד העלה אין הסרה לזה כלל, רק מה שהוא מצד העלול עצמו.

נצח ישראל שם

וביארנו בזה כי לדעת רבי יהודה כיון שבשם "בנים" הצירוף היותר שיש לישראל אל אביהם שבשמים, אם אין עושים מעשה בנים אין ראויים הם לשם הזה, שכבר בטל השם הנכבד הזה. ולדעת רבי מאיר אינו כך, כי שם "בן" נאמר על שהוא יתברך אב ועילה לישראל, ואם ישראל סרו ופרשו מן אביהם - זהו מצד העלול עצמו, אבל מה שהוא יתברך עלה להם - לדבר זה אין הסרה כלל, כי אין ההסרה שלהם רק מצד העלול עצמו, ולא מצד העלה. לכך בכל ענין נקראו "בנים".

כוזרי א, צה

אמנם היו ביניהם גם חוטאים שנואי - לוח, אבל אין ספק שגם הם היו סגולה מבחינה ידועה, שהרי מצד שורשם וטבעם היה בהם מן הסגולה ועתידיים היו להוליד בנים שיהיו סגולה. כך יש להיזהר באב החוטא שכן הוא הנושא את זרע הסגולה, אשר בהזדככו תתגלה בבנו או בבן בנו, כמו שאמרנו בנוגע לתרח ולאחרים, שלא דבק בהם עצמם (בפועל) העניין ה-לוחי, אבל עתידיים היו לפי שורשם להוליד

⁶ שו"ת הרשב"א ח"א קצ"ד (וכן רמ"ב): "אבל לגבי טומאה - באדם תליא רחמנא. ועוד זה אדם הוא ולא בהמה דקידושיו קדושין וגיטו גט ואשתו אסורה עד שיגרש בגט כישראל. ובכלל בנים הוא כדברי רבי מאיר... ואף על גב דרבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה הכא רבי מאיר קראי קדייק."

דף מקורות

בני סגולה, **מה שאין כן בשורש כל מי שיצא מחם ומיפת**. דבר דומה לזה אנו מוצאים בעניינים הטבעיים: פעמים רבות אין האיש דומה לאביו כלל, אבל דומה הוא לאבי אביו. ואין ספק שאותו הטבע ואותו דמיון **כבר היו צפונים באב** אם כי הדבר לא היה גלוי לחוש, כך היה הטבע של עבר צפון בבניו, עד שנתגלה באברהם.

כוזרי ה, כ

ההקדמה הרביעית ההודאה **כי יש במציאות מדרגות עליונות ותחתונות**: הנמצא **שיש לו הכרה תפיסה ותחושה** - הוא למעלה מן הנמצא שאין לו כל אלה, כי הוא קרוב יותר לסיבה הראשונה שהיא השכל בעצם. והפחות **שבצמחים** - מדרגתו למעלה מן החשוב שבמחצבים. והפחותה **שבבהמות** - היא למעלה במדרגה מן העליון שבצמחים. והפחות שבבני אדם - נעלה מן העליונים שבבעלי החיים.

ובדומה לזה **הפחות בבני אדם מקיימי מצוות ה-לוה ית'** - מדרגתו למעלה מזו של העליונים במחסרי מצווה. כי המצווה הבאה מאת ה-לוה מקנה לנפשות התנהגות מלאכים ותכונתם, ודבר זה אין להשיגו בשום דרך קניין אחרת... **בעל המצוות החוטא הוא אפוא טוב ממחוסר המצווה**. כי המצווה ה-לוהית כבר הקנתה לו התנהגות מלאכית בה יתרומם אל מדרגת המלאכים. ואם אמנם **חטאו בלבב התנהגות זו והפסידה** הנה נשאר לו ממנה רשמים המחזיקים אותו באש התשוקה אליה. גדולה מזאת, אילו נתנה הבחירה בידו - לא היה בוחר להיות במדרגתם של מחסורי המצוות, כשם **שהאדם** בחלותו ובסבלו ייסורים, אילו נתנה לו הבחירה להיות **סוס או דג או עוף** עם היות כל אלה חיים בעונג ובלא סבל ולהתרחק על ידי זה מן השכל המקרבו אל המעלה ה-לוהית - לא היה בוחר בזה.

סיכום

- א. סיפור התורה ישראלי.
- ב. יצירת האומה - ע"י ה'.
- ג. הקשר - ברית, ללא תלות במעשים.
- ד. בנים - רק פרט יכול להתנתק מהעם, וגם זה רק מהצדדים המושפעים מהצד של "הבחירה" (אין לו חלק לעוה"ב) ולא "הסגולה" (ילדיו - יהודים).
- ה. וכן גר יכול לקבל מהצדדים המושפעים מהצד של "הבחירה" ולא "הסגולה".
- ו. בעומק: יחוד ה' עניינו ההכרה שאין שולט אלא הוא. יצירת ישראל היא חלק מבריאת העולם ע"י ה' וחלק מבניין התכלית, לכן א"א ללכת נגד הרצון ה-לוהי שברא את ישראל.
- ז. לכן גאולה אינה תלויה בתשובה בהכרח.

YBM.ORG.IL

דף מקורות